

ІНТЕГРАЦІЯ ДВОРЯНСЬКОГО СТАНУ В РОСІЙСЬКІ ІМПЕРСЬКІ СТРУКТУРИ: КАР'ЄРНІ ВІХИ ГРАФА А.І.МОРКОВА

Барвінок О. В., к. іст. наук, доцент
кафедри загальної історії УДПУ імені Павла Тичини

Дворянство за всю історію російського самодержавства завжди було йому опорою. Представники привілейованого стану очолювали різні посади на всіх рівнях влади, маючи при цьому значні матеріальні багатства, подаровані або згодом придбані. Як найвищий стан Російської імперії, дворяни чисельно не переважали над іншими станами, але відчутною різницею серед них було не лише походження, віросповідання, економічний статус, а й повсякденні правила, традиції, політичні переконання залежно від регіону їхнього проживання. Історіографічний доробок історії вищого суспільного стану Російської імперії є досить презентабельним: досліджуються правові, соціально-економічні, культурні і навіть психологічні аспекти [3; 4; 6;8]. Особливості інтеграції дворянського стану в російські імперські структури розкриємо на прикладі військової та цивільної кар'єри графа А.І. Моркова.

Граф Морков Аркадій Іраклієвич – перший представник російської аристократії на посаді Подільського губернського предводителя дворянства. Походить із дворян і графів, затверджених Герольдією . Народився Аркадій Іраклієвич 14 січня 1802 р. у сім'ї генерал-лейтенанта графа Іраклія Івановича Моркова. Родина жила на той час в Москві у домі покійного дійсного камергера князя І.В Щербатова [2]. Граф Морков отримав блискучу освіту (вивчав російську, німецьку, французьку мови, історію, географію, міфологію, арифметику, математику і малювання) і зробив не менш успішну військову кар'єру [1]. Свою діяльність А. І. Морков розпочав із військової служби, оскільки для російського дворянина саме така справа вважалася почесною і створювала відповідні можливості та надавала певного значення у суспільному житті. Вступив на службу лейб-гвардії в Преображенський полк прапорщиком, був назначений бастіонним ад'ютантом. Дослужився до поручика, але при

цьому попередня посада збереглась. За домашніми обставинами 28 вересня 1824 р. його звільнили від служби Іменним Указом. Однак він повернувся знову в Санкт-Петербурзький Драгунський (згодом Уланський) полк капітаном зі старшинством 23 січня 1827 р. Перебував у відставці з 7 березня 1826 р. За відмінну участь у бойових діях Морков А. І. отримав нагороди: 29 серпня 1828 р. орден Св.Анни 3-го ступеня з бантом і 10 червня 1829 р. орден Св.Володимира 4-го ступеня з бантом. Крім цих нагород він мав ще срібну медаль «За Турецкую войну 1828-29 гг». та бронзову медаль «В память войны 1853 – 1856 гг.» [1]. Відставний майор і кавалер граф Морков свою військову кар'єру закінчив 8 грудня 1831 р., коли був звільнений зі служби за домашніми обставинами Імператорським Указом, а після закінчення військової служби він одружився із донькою полковника П. П. Семенова Наталією 15 січня 1833 р. [2]. Він, дружина та їх діти – Володимир, Михайло, Іраклій, Дмитрій, Олександр, – усі були православного віросповідання [1]. Маєтки на Поділлі граф Морков успадкував від батька Іраклія Івановича. Саме він ще у XVIII ст., після приєднання Правобережжя до Російської імперії, отримав від Катерини II села Сальницького староства на Поділлі [5, с. 546, 576, 578]. Родовий маєток його знаходився у Могилівському повіті (2106 десятин), а володіння у Кам'янецькому і Лeticівському повітах складали 12000 десятин і 4434 душі чоловічої статі селян. Його дружина – Наталія Павлівна Семенова, також мала придбану нерухомість[1]. Уся родина Моркових проживала у Нижньому Ольчидаєві Могилівського повіту Подільської губернії, де володіла 374 душами чол. статі. Крім того вони ще мали незначні маєтки у Суздальському повіті Володимирської губернії (91 душа чол. статі) та у Камінському повіті Костромської (15 душ) [2]. Старші сини на час станової діяльності А.І. Моркова – Володимир, Михайло, Іраклій та Дмитро, – перебували на державній службі, а малолітній Миколай знаходився при батьках [1].

Цивільна кар'єра графа А. І. Моркова у станових владних інституціях російської адміністрації на Поділлі розпочалася після внесення його до Списку дворян Могилівського повіту незадовго до чергових дворянських виборів.

Могилівський повітовий предводитель дворянства Крассовський засвідчив подані документи графа А.І. Моркова: копію довідки з Московського Дворянського Депутатського Зібрання про його дворянське походження і графський титул, оригінал свідоцтва із Московської духовної консисторії про народження, хрещення і шлюб із Н. П. Семеновою, урядову копію герба роду Моркових, свідоцтво з підписом Московського коменданта генерал-майора Стаала від 17 грудня 1831 р. про звільнення із Санкт-Петербурзького уланського полку в чині майора, і обсягу зазначених володінь. А.І. Морков був внесений до Списку дворян Могилівського повіту, що був складений повітовим предводителем на підставі ст.779 т.3 «Свода Законів», а також за ст.744 внесений до Родовідної книги дворянства Подільської губернії [2]. Ці обставини надали право відставному майору і кавалеру Аркадію Моркову брати участь у зібраннях дворян Подільської губернії.

Граф Морков 10 серпня 1839 р. на зібранні предводителів дворянства Подільської губернії був обраний кандидатом директора Київської контори Державного комерційного банку, а через рік генерал-губернатор затвердив його в званні директора через хворобу попереднього посадовця. На цій посаді граф Морков перебував до нових виборів 12 грудня 1841 р. [1]. За пропозицією Міністра Вн.Справ. від 5 лютого 1861 запрошений до заняття посади члена комісії по селянській справі 28 лютого 1861 р. Після скорочення Тимчасової комісії був у званні члена Подільського Губернського по селянським справам присутствія. За оголошення Маніфесту 19 лютого 1861 р. в числі й інших осіб його відзначено Іменним Указом Правлячого Сенату особливим знаком для носіння на грудях 17 квітня 1863 р. На посаду Подільського губернського предводителя дворянства вступив 14 листопада 1862 р. Граф Морков 6 травня 1866 р. був відзначений орденом Св.Анни 2-го ступеню з мечами над орденом, а 12 лютого 1867 р. отримав встановлену бронзову медаль «За усмирение польського мятежа 1863-1864 р.» [1]. На посаді губернського предводителя дворянства А.І. Морков перебував 7 років, тобто більше двох трирічних термінів, виконуючи свої обов'язки до 1869 рр.[7, с. 21]. Службова кар'єра

представника російської аристократії графа А.І. Моркова є одним із майже ідеальних прикладів інтеграції дворянства до структур російської адміністрації. Він став Подільським губернським предводителем дворянства, не вислуживши попередньо трирічного повного терміну на посаді повітового предводителя. Цей факт став можливим завдяки його майновому статусу та військовим заслугам перед російською короною. Однак, служба на цій посаді не була тривалою порівняно із представниками польської аристократії К.М. Пржездзецьким (31 рік) та І.Ю. Сулятицьким (11 років), які також інтегрувалися до російських структур в силу історичних обставин. Звісно, що А. І. Морков намагався сповідувати інтереси самодержавства – на період його предводительства припадає хід селянської реформи і Січневе повстання 1864 р., але ці аспекти будуть висвітлені у наступних дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Держархів Хмельницької області (далі – ДАХмо). – Ф.230. – Оп.1. – Спр.724.
2. ДАХМО. – Ф.230. – Оп.1. – Спр.4360. – 121 арк.
3. Корелин А. П. Институт предводителей дворянства. О социальном и политическом положении дворян // История СССР. – 1978. – № 5-6. – С.31-48.
4. Корф С. А. Дворянство и его сословное управление за столетие 1762 – 1855. – СПб., 1906. – 720 с.
5. Приходы и церкви Подольской епархии. Под редакцией священника Евфимия Сецинского. – Біла Церква: Вид.О. Пшонківський, 2008. – XII+966 с. – (Бібліотека української краєзнавчої класики).
6. Романович-Славатинський А. Дворянство в России от начала XVIII в. до отмены крепостного права. – СПб., 1870. – 564 с.
7. Списки губернских предводителей дворянства российской империи 1785 – 1895 / Составлены и изданы Черниговским Губернским Предводителем Дворянства графом Милорадовичем. – Чернигов, 1895. – С. 21-22.
8. Яблочков М. История дворянского сословия в России. – СПб., 1876. – 679 с.